

ASIA: SAAMELAISKÄRÄJIEN KERTOMUS VUODELTA 2018

Saamelaiskäräjät on käsitellyt asiaa kokouksessaan 19.2.2019 ja toteaa seuraavaa:

1. SAAMELAISKÄRÄJIEN VARSINAINEN TOIMINTA

Saamelaiskäräjät edustaa perustuslain ja saamelaiskäräjälain nojalla saamelaisia ja ilmaisee saamelaisten virallisen kannan. Saamelaiskäräjät on osallistunut lainsäädäntöhankkeisiin antamalla lakiesityksistä lausuntoja, ollut kuultavana eduskunnan valiokunnissa ja käynyt esityksistä saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia neuvotteluja. Saamelaiskäräjät antoi kertomusvuonna lausuntoja yhteensä 64 kpl, aloitteita ja esityksiä 9 kpl sekä muistioita ja kannanottoja 33 kpl, yhteensä 106 kpl. Kertomusvuonna Saamelaiskäräjät pyrki toiminnassaan edelleen kehittämään yhteistyötä ja tiedonvälitystä Suomen valtion suuntaan. Tätä tarkoitusta varten jatkettiin eduskuntapuolueiden ja Saamelaiskäräjien yhteistyöelimen työtä. Lisäksi Saamelaiskäräjien ja eri ministeriöiden välistä yhteistyötä pyrittiin edistämään mm. saamelaisasioiden neuvottelupäivien yhteydessä tapahtuvien keskustelujen sekä suorien neuvotteluiden avulla. Saamelaiskäräjien tehokasta toimintaa ja vaikutusmahdollisuuksia on heikentänyt resurssipula. Saamelaiskäräjien toimintaa tulee jatkossa tehostamaan kertomusvuonna vuodelle 2019 myönnetty 460 000 € lisäys Saamelaiskäräjien toimintamäärärahaan. Kertomusvuonna käytiin suuri määrä saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia neuvotteluja. Neuvottelumenettelyn toteuttamisessa havaittujen ongelmien ja epätietoisuuden vuoksi Saamelaiskäräjät on pyrkinyt kertomusvuoden aikana käymissään Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisissa neuvotteluissa painottamaan Saamelaiskäräjien ja oikeusministeriön yhdessä laatiman ohjeen saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisen neuvotteluvollisuuden asianmukaiseksi toteuttamiseksi, sisältöä. Saamelaiskäräjät perusti myös inarinsaamelaisasiain neuvottelukunnan. Saamelaiskäräjät, oikeusministeriö ja valtioneuvoston kanslia sopivat v. 2018 saamelaisten kuulemisprosessista koskien totuus- ja sovintoprosessia. Saamelaiskäräjien hallitukselle annettiin valta tarkentaa mandaattia prosessin tarkoituksesta. Saamelaiskäräjät ei hyväksynyt esitystä koskien inarinsaamelaisia, jotta tulisi tehdä tutkimus inarinsaamelaisten oikeudellisesta asemasta ja historiasta. Saamelaiskäräjillä on läsnäolo- ja puheoikeus Lapin liiton hallituksessa. Saamelaiskäräjillä on ollut edustus kirkolliskokouksessa.

2. SAAMELAISTEN PERUS- JA IHMISOIKEUKSIEN KEHITTYMINEN

Kertomusvuoden aikana Vuonna 2017 parafoidun Pohjoismaisen saamelaissopimuksen ratifiointi ei edennyt Suomessa, koska ratifioinnin edellyttämä Saamelaiskäräjälain uudistamistyö oli meneillään. Saamelaiskäräjälain muutosta valmistellut toimikunta laati hallituksen esityksen muotoon esityksen saamelaiskäräjälain uudistamiseksi. Saamelaiskäräjien kokous ei kuitenkaan hyväksynyt esitystä uudeksi saamelaiskäräjalaksi, joten Saamelaiskäräjien toiminnan kannalta kaikkein keskeisintä lakia ei edelleenkään saatu uudistettua kertomusvuonna 2018. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen ratifiointi ei kertomusvuonna myöskään edennyt.

3. SAAMELAISKÄRÄJIEN KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

Saamelaiskäräjät aloitti kertomusvuonna kansainvälistä toimintaansa koskevan strategian toimeenpanon. Kertomusvuoden keskeisiä asioita kansainvälisillä foorumeilla olivat mm. YK:n Alkuperäiskansojen oikeuksien asiantuntijamekanismin (EMRIP) vierailu Suomessa, saamelaiskäräjälain uudistamistyön yhteydessä, alkuperäiskansojen osallistumisen vahvistuminen kansainvälisessä ilmastopolitiikassa sekä Suomen Arktisen neuvoston puheenjohtajuus. Asiantuntijamekanismi tapasi vierailunsa aikana Saamelaiskäräjiä, valtion edustajia sekä eri sidosryhmiä. Vierailu Suomeen oli Asiantuntijamekanismin ensimmäinen vierailu uusitun mandaatin alla ja vierailun tuloksena asiantuntijamekanismi antoi suosituksensa Suomen valtiolle. Saamelaiskäräjät osallistui osana Suomen delegaatiota YK:n ilmastokonferensseihin, biodiversiteettikonferenssiin sekä muihin alkuperäiskansojen oikeuksia koskeviin kokouksiin. Saamelaiskäräjät osallistui lisäksi Arktisen neuvoston puheenjohtajuuskauden tapahtumiin. Suomi sai kertomusvuonna loppupäätelmät ja suositukset saamelaisiin liittyen Euroopan neuvoston alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan (kieliperuskirja) täytäntöönpanosta. Saamelaiskäräjät laati kertomusvuonna varjoraportteja eri ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportointiin. Euroopan neuvoston rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) vieraili Suomessa ja tapasi Saamelaiskäräjiä.

4. SAAMELAISIA KOSKEVA ERITYISLAINSÄÄDÄNTÖ

Saamelaisten kannalta merkittävien kertomusvuonna aloitetuista lainsäädännön uudistushankkeista oli saamelaiskäräjälain uudistamishanke, jota varten oikeusministeriö asetti päätöksellään 23.10.2017 kuusihenkeisen toimikunnan. Toimikunta päätti työnsä 30.8.2018 ja luovutti mietintönsä ehdotukseksi valtioneuvostolle saamelaiskäräjälain uudistamiseksi. Toimikunnan työn seuranta varten oikeusministeriö nimesi lisäksi parlamentaarisen seurantaryhmän. Muita kertomusvuoden aikana valmistelussa olleita lainsäädännön merkittäviä ja laajoja

uudistamishankkeita olivat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä maakuntahallinnon kokonaisuudistukset, jotka kertomusvuoden aikana ovat edenneet eduskuntakäsittelyyn. Saamelaisten kannalta merkittävimpiä yksittäisiä uudistukseen kuuluvia lakeja on mm. saamen kielilain uudistus sekä sosiaali- ja terveystalvituksia koskevat erityslait. Myös Saamelaiskäräjät on omalta osaltaan osallistunut valmistelutyöhön, mutta sen esityksiä ei ole lainvalmistelutyössä merkittävästi huomioitu. Suppeampia kertomusvuoden aikana hallituksen esitykseksi edenneitä kansallisen lainsäädännön uudistamishankkeita, joihin Saamelaiskäräjät on osallistunut, ovat olleet mm. kalastuslain, riistavahinkolain ja muinaismuistolain muutoshankkeet.

Uuden kaivoslain (621/11) 38 §:n soveltamisessa kohdattujen ongelmien johdosta perustettiin vuonna 2017 työryhmä, jonka työn tarkoituksena oli valmistella ehdotus kaivoslain 38 §:n mukaisen vaikutustenarvioinnin kehittämiseksi, päätti työnsä ja julkaisi loppuraporttinsa kertomusvuonna. Työryhmän työssä olivat edustettuina mm. Saamelaiskäräjät ja saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat. Työryhmän työssä mukana olleet tahot kokivat työryhmätyöskentelyn turhauttavaksi, koska työryhmältä edellytettiin yksimielistä ratkaisua. Koska työryhmässä oli edustettuina vastakkaisia näkemyksiä edustaneita tahoja, ei yksimielistä lopputulosta ollut mahdollista saavuttaa ja työryhmän loppuraportissa jouduttiinkin toteamaan, ettei työryhmälle asetettuihin tavoitteisiin päästy. Kaivoslain tarkoitus saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien turvaamisen osalta ei siten ole edelleenkään toteutunut. Myöskään ympäristönsuojelulain mukaisessa lupaharkinnassa ei ole lain edellyttämällä tavalla otettu huomioon saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksiin kohdistuvia, kullanhuuhdonnasta syntyviä vaikutuksia. Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien turvaamiseksi kaivos- ja ympäristönsuojelulain mukaisessa lupaharkinnassa Saamelaiskäräjät on esittänyt useassa yhteydessä molempiin lupaprosesseihin liittyvän vaikutustenarviointi- ja valvontatehtävien siirtämistä erilliselle, riippumattomalle asiantuntijaelimelle, joka toimisi viranomaisvaltuuksin.

5. SAAMELAISTEN KOTISEUTUALUEEN MAANKÄYTTÖ

Kertomusvuonna Saamelaisten kannalta merkittäviä saamelaisten kotiseutualueen maankäyttöön liittyviä hankkeita olivat erityisesti Pohjois-Lapin maakuntakaavan ja siihen läheisesti liittyneen Jäämeren radan suunnittelu. Saamelaiskäräjät kävi kertomusvuoden aikana molempien hankkeiden osalta Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut. Saamelaiskäräjien edustajat ovat kertomusvuonna myös osallistuneet Jäämeren radan jatkoselvitystyöryhmän ja alatyöryhmien sekä johtoryhmän työhön. Saamelaiskäräjien näkemystä työssä ei kuitenkaan asianmukaisesti kaikilta osin huomioitu. Erityisesti kysymys Jäämeren radan merkitsemisestä laadittavaan maakuntakaava luonnokseen ennen ratalinjauksen asianmukaisten vaikutustenarviointien suorittamista on ollut työssä erittäin merkittävä puute. Kertomusvuonna Metsähallitus ja Saamelaiskäräjät jatkoivat Akwé: Kon -ohjeiden soveltamista Metsähallitusta koskevan toimintamallin päivitystyönä. Uudistustyö on edelleen kesken ja työ edellyttää valtiolta asianmukaista resursointia, jotta Akwé: Kon -ohjeita voidaan soveltaa biodiversiteettisopimuksen tavoitteiden turvaamiseksi sekä ohjeiden tarkoituksen ja sisällön mukaisesti. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden ja maisemanähtävyyksien päivitysinventointi saamelaisten kotiseutualueella valmistui jo vuonna 2014, mutta esitystä päivitetyistä alueista ei vielä kertomusvuonnakaan vahvistettu. Päivitysinventoinnin on tarkoitus korvata valtioneuvoston vuonna 1995 periaatepäätöksellä hyväksymä valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointi, joka on saamelaiskulttuurin ja saamelaisten kotiseutualueen osalta ollut erittäin puutteellinen. Päivitysinventoinnissa saamelaisten kotiseutualueen saamelaiskulttuurille keskeiset kulttuuriympäristöt inventointiin ja tunnistettiin ensi kertaa saamelaiskulttuurin lähtökohdista käsin ja siten esitys sisältää useita edellisestä inventoinnista puuttuvia kohteita. Päivitysinventoinnin vahvistamisen merkitys saamelaisen kulttuuriympäristön ja -perinnön turvaamiselle on keskeinen, sillä valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on otettava huomioon alueidenkäytössä ja siten esitys toteutuessaan edistäisi merkittävästi saamelaisten kulttuuriympäristöjen asianmukaista huomioon ottamista maankäytössä.

6. SAAMELAISTEN KIELELLISET OIKEUDET

Saamelaisten kielellisten oikeuksien kehityksessä ei ole tapahtunut merkittävää edistymistä. Saamelaiset eivät voi asioida viranomaisissa omalla kielellään muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ja selvityksien mukaan kieli-ilmapiiiri on koventunut ja vihapuhe lisääntynyt erityisesti koskien vähemmistöryhmiä. Saamelaisista yli puolet asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, heidän asemansa on erityisen heikko omakielisten

palvelujen saamisessa. Keskeisten viranomaisten palvelut ovat yhä enemmän ja enemmän muuttuneet verkkopalveluiksi, jolloin saamenkielistä palvelua on entistä vaikeampi saada ja palvelujen saamiseksi saamen kielellä tarvitaan erityisjärjestelyjä. Pitkään valmisteilla ollut inarinsaamen sanakirja valmistui aivan kertomusvuoden lopussa, mutta koltansaamen sanakirjatyö on vielä kesken. Saamelaiskäräjät avasi uudistetut nettisivut, josta saamelaisten ja viranomaisten on helpompi löytää tietoa saamen kielilaista ja kielellisistä oikeuksista.

7. SAAMEN KIELTEN ELVYTTÄMISOHJELMA

Kaikki Suomessa puhutut saamen kielet ovat uhanalaisia kieliä, mutta häviämisaarassa ovat erityisesti inarinsaame ja koltansaame. Saamelaisten kotiseutualueella pohjoissaamen tilanne on myös heikko erityisesti Enontekiön kunnassa ja Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueella. Useiden vuosien ajan valmisteltu ja valtioneuvoston 3.7.2014 hyväksymä periaatepäätös saamen kielten elvyttämisohjelman toimeenpano on edennyt osittain. Toimenpideohjelmassa on 21 toimenpidettä kohdistuen varhaiskasvatukseen, kielipesätoimintaan, opetukseen, koulutukseen, kulttuuriin ja aikuisväestön kielen oppimiseen sekä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten mahdollisuuteen ylläpitää, oppia ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielten elvyttämistyössä tulee koko ajan uusia toimenpidetarpeita, vaikka hyväksytynkään ohjelman toimenpiteitä ei ole toteutettu kuin osittain. Periaatepäätöksen ulkopuolelle on jätetty saamen kielten kannalta olennaisia osa-alueita, kuten media ja kirjallisuus.

8. SAAMELAISTEN KULTTUURI- JA KIELIPESÄTOIMINTA

Saamelaiskäräjille osoitettiin valtionavustuksena 1 000 000 euroa käytettäväksi inarinsaamen, koltansaamen ja pohjoissaamen kieliseen kulttuuri- ja kielipesätoimintaan saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella. Tällä rahoitettiin yhteensä 12 kielipesää, mukaan lukien Oulun ja Sodankylän kirkonkylällä toimivat pohjoissaamen kielipesät. Kotiseutualueen ulkopuolella tapahtuvaan kielen elvyttämiseen osoitettiin 200 000 euroa, jolla rahoitettiin Rovaniemellä toimivaa pohjoissaamen kielisen kulttuuri- ja kielipesän toimintaa ja aloitettiin mm. varhaiskasvatuksen materiaalihanke. Kielipesätoiminnan rahoituksessa päätettiin yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa siirtyä rahoituskautessa kalenterivuoteen. Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnassa oli yhteensä 94 lasta. Suurimpana haasteena on ollut kielipesätoiminnan järjestämisen käytännön haasteet ja siksi toiminnan siirtämistä Saamelaiskäräjien alaisuuteen on aloitettu suunnitella ja tätä työtä jatketaan vuoden 2019 aikana. Nykyinen kielipesärahoitus on riittämätön vastaamaan tästä mahdollisesta organisaatiomuutoksesta aiheutuviin kuluihin. Saamelaisen kulttuuri- ja kielipesätoiminnan rahoitustarve on 2,75 miljoonaa euroa, joka sisältää kielipesien toimintaan tarvittavat resurssit, mutta myös organisaatiomallin muutoksesta aiheutuvat kustannukset.

9. SÁMI GIELLAGÁLDU

Sámi Giellagáldun eli yhteispohjoismaisen saamen kielten ammatti- ja resurssikeskuksen toiminta jatkui vuonna 2018 Giellagáldu-hankkeen turvin 31.5.2018 saakka. Suomen, Ruotsin ja Norjan Saamelaiskäräjät aloittivat Giellagáldu-hankkeen 1.8.2015 ja sitä rahoittivat EU:n Interreg V A –Pohjoinen ohjelman Sápmi-osa-alue, sekä Suomen, Ruotsin ja Norjan Saamelaiskäräjät, Lapin Liitto ja Tromssan lääni. Hanketta johti Suomen Saamelaiskäräjät. Suomen, Ruotsin ja Norjan Saamelaiskäräjät sopivat Sámi Giellagáldun toiminnan jatkamisesta Giellagáldu-hankkeen jälkeen 1.6.-31.12.2018 välisenä aikana supistetussa muodossa. Suomen Saamelaiskäräjät johti toimintaa ja toimintaa rahoittivat Suomen, Ruotsin ja Norjan Saamelaiskäräjät kieliyhteistyöhön käytettävissä olevin resurssein. Joulukuussa 2018 saatiin varmistettua Sámi Giellagáldun toiminnalle rahoitus vuodelle 2019, joka mahdollistaa toiminnan läpi koko vuoden 2019. Sámi Giellagáldun tehtävänä on kehittää ja vahvistaa saamen kielten huoltoa ja kielipoliittista yhteistyötä. Sámi Giellagáldulla on ylin vastuu saamen kielten kieliyhteistyöstä, kieliammatillisesta työstä ja kielenkäyttäjille suunnatuista saamenkielistä kielipalveluista.

10. SAAMENKIELISET VARHAISKASVATUSPALVELUT

Varhaiskasvatuslain edellyttämää äidinkielistä päivähoitoa annettiin vuonna 2018 yhteensä noin 90 lapselle, joista valtaosa oli saamelaisten kotiseutualueella. Kotiseutualueen kuntien ulkopuolista saamenkielistä päivähoitoa ei tueta erityisellä valtionavustuksella, joka Saamelaiskäräjien mielestä olisi tarpeen. Saamelaiskäräjien

kautta maksettiin saamelaisten kotiseutualueen kunnille 240 000 euroa saamenkielisen päivähoiton saatavuuden turvaamiseksi. Määräraha turvaa saamenkielisen päivähoiton säilymisen omina yksikköinä. Saamelaislasten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiseksi on tärkeää, että määräraha hallinnoidaan Saamelaiskäräjien kautta. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen suurin haaste on puute ammatillisen kelpoisuuden ja hyvän saamen kielen taidon omaavista työntekijöistä.

11. SAAMELAISOPETUS JA OPPIMATERIAALITYÖ

Saamelaisopetuksen oppilaiden enemmistö käy koulua saamelaisten kotiseutualueen kunnissa, jotka kaikki järjestävät sekä saamenkielistä perusopetusta että saamen kielten aineenopetusta. Saamenkielistä perusopetusta saavien oppilaiden määrä on hieman noussut ja opetukseen käytetty tuntimäärä kotiseutualueella on kasvanut 2010-luvulla noin 10.000 tuntia. Opetukseen on kehitetty uudenlaisia vaihtoehtoja. Vuonna 2015 Utsjoella käynnistynyt kaksikielinen opetus jatkuu. Enontekiön Hetassa syksyllä 2016 käynnistynyt kielirikasteinen kaksikielinen opetus jatkuu. Sodankylän kirkonkylässä suunnitellaan kaksikielisen/kielikylyopetuksen käynnistämistä lähivuosina. Saamelaisten kotiseutualueen kunnilla on velvollisuus järjestää saamen kieltä osaavien oppilaiden perusopetus pääosin saamen kielellä. Saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen toteutumisen ja kehittämisen mahdollistaa saamelaisten kotiseutualueen kuntiin rajattu erityinen rahoitus.

Saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella on vuoteen 2018 asti annettu ainoastaan perusopetusta täydentävää saamen kielen opetusta (2 vt), jonka toteutuminen on ollut joka vuosi epävarmaa (ei oikean oppiaineen statusta), opetuksen saavutettavuus heikko ja oppilasmäärä alhainen. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella saamen kielen opetuksen oppilasmäärä on ollut huomattavan pieni. Noin 70 % perusopetusikäisistä saamelaislapsista ja -nuorista asuu kuitenkin muualla kuin saamelaisten kotiseutualueen kunnissa. Opetuksen ulkopuolelle on koko 2000-luvun ajan jäänyt huomattava osa saamelaislapsista ja -nuorista. Syynä tilanteeseen ovat ratkaisemattomat ongelmat opetuksen rahoituksessa ja lainsäädännössä. Saamelaisten perustuslaillinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ei ole toteutunut saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa opetuksen järjestäjille ei ole säädetty velvollisuutta edes saamen kielen opetuksen järjestämiseen.

Merkkejä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella järjestettävän saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen tilanteen parantamiseksi saatiin vuonna 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Utsjoen kunnalle rahoituksen kolmivuotista saamen kielten opetuksen etäyhteyksiä käyttävää pilottihanketta varten. Hanke käynnistyi Saamelaiskäräjien ja Utsjoen kunnan yhteistyönä kesällä ja opetus syyslukukauden alussa. Saamelaiskäräjät pitää opetuksen käynnistämistä tärkeänä. Hanke jatkuu vuoden 2020 loppuun ja sen aikana on tarkoitus tehdä esitykset saamen kielten opetuksen vakiinnuttamisen edellyttämistä rahoitus ja lainsäädäntöä koskevista muutoksista. Hanke järjestää lukuvuoden 2018-2019 aikana saamen kielten etävälitteistä opetusta yli 50:lle perusopetuksen oppilaalle. Myönteinen signaali opetustilanteen kehittymisestä on myös saame-suomi-kaksikielisen alkuopetuksen käynnistyminen Helsingin Pasilan peruskoulussa. Myös Oulun ja Rovaniemen kaupungeissa valmistellaan saamenkielisen perusopetuksen käynnistämistä.

Opetuksen asema lukiossa on heikentynyt ja oppilasmäärä vähentynyt. OKM ei ottanut huomioon Saamelaiskäräjien esityksiä saamen kielen aseman parantamiseksi uudessa lukiolaissa ja laissa ylioppilastutkinnosta. Saamenkielisistä opettajista on puutetta kaikissa kolmessa saamen kielessä. Saamelaiskäräjien vuonna 2017 Opetus- ja kulttuuriministeriölle tekemä selvitys saamenkielisten opettajien tilanteesta ja saatavuudesta sekä Oulun yliopiston kanssa yhteistyössä tehty hankehakemus johtivat hyvään tulokseen. OKM myönsi yliopistolle rahoituksen kolmevuotista saamenkielisten aineenopettajien koulutushanketta varten.

Saamenkieliseen oppimateriaalituotantoon osoitetun valtionavustuksen määrä 500 000 euroa ei ole vielä saavuttanut valtioneuvoston periaatepäätöksen (3.7.2014, kohta 5) mukaista tavoitetta (800 000 euroa). Tästä huolimatta erityisesti inarin- ja koltansaamenkielinen oppimateriaalityö on tehostunut ja oppimateriaalityössä on tehty hyvää tulosta. Valtion avustuksella rahoitettiin noin 40 hanketta. Vuoden aikana valmistui yhteensä 22 uutta saamenkielistä oppimateriaalia, joista 10 inarinsaamenkielisiä, 3 koltansaamenkielisiä ja 9 pohjoissaamenkielisiä. Saamelaiskäräjät osti saamelaisopettajille oikeudet e-girji.net:in julkaisemiin pohjoissaamen äidinkielen verkkomateriaaleihin kevätlukukaudeksi ja julkaisi hankkimallaan oppimateriaalin digialustalla (Cloubi) huomattavan määrän digitaalista oppimateriaalia. Vuoden aikana kehitettiin yhteistyössä Tromssan yliopiston Sámi Giellatekno -hankkeen kanssa inarinsaamen kielen käännösohjelmaa, digitaalista sanakirjaa ja oikeinkirjoitusohjelmaa. Lisäksi oppimateriaalivaroin rahoitettiin Oulun yliopistossa toteutettua Arkiston

äänet -oppimateriaalihanketta, joka valmistui vuoden lopussa. Yhteistyö Sanoma Kids Median kanssa jatkui ja verkossa olevassa satukirjastossa oli kaikkien vapaasti kuunneltavissa satuja pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja koltansaameksi. Oppimateriaalityön valtionavustus on riittämätön vastaamaan syksyllä 2016 käyttöön otettujen uusien Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden vaatimuksiin. Suuri osa aiemmin valmistetuista oppimateriaaleista edellyttää päivittämistä. Lisäksi työn painopiste on siirrettävä digitaalisiin materiaaleihin ja mahdollistettava tieto- ja viestintätekniiikan lisääntyvä käyttö opetuksessa. Saamelaiskäräjät on esittänyt oppimateriaalivarojen tuntuvaa korottamista kehusehdotuksessaan vuosille 2020-2023.

12. KULTTUURITOIMINTA

Saamelaiskäräjät jakoi avustuksina opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän saamenkielisen kulttuurin edistämiseen ja saamelaisjärjestöjen toimintaan 176 000 € sekä saamelaisten taiteeseen ja kulttuurin edistämiseen osoitetusta määrärahasta pohjoismaisten saamelaisjärjestöjen tukemiseen 15 000 €. Määräraha myönnettiin toiminta- ja projektiavustuksia saamelaisyhdistyksille, työskentely- ja projektiavustuksia saamelaistaiteilijoille ja käsityöntekijöille sekä julkaisuavustuksia mm. inarinsaamenkielisen musiikin ja lehden julkaisemiseksi. Kertomusvuonna Saamelaiskäräjät järjesti rajat ylittävän Aineettoman kulttuuriperintö -konferenssin yhdessä Ruotsin ja Norjan Saamelaiskäräjien kanssa. Kaksipäiväiseen konferenssiin osallistui kulttuuriperinnön suojelemisen tarpeellisuudesta keskustelemaan saamelaisia ympäri saamenmaata Venäjältä, Suomesta, Ruotsista ja Norjasta. Lisäksi Saamelaiskäräjät osallistui kahteen Opetus- ja Kulttuuriministeriön tukemaan Saamelaiskulttuuri ja kehittyvät tekijänoikeudet – hankeeseen, joiden tarkoituksena oli tarkastella millaisia haasteita saamelaisartisteilla ja saamelaiskulttuurin eri osa-alueilla on suomalaisessa tekijänoikeusjärjestelmässä. Kertomusvuonna saamelaiskäräjät edisti myös Duodji akatemia -hanketta.

13. SAAMENKIELISET SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Saamelaisten kotiseutualueen kunnille maksettiin Saamelaiskäräjien kautta yhteensä 480 000 euron avustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi. Saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa on tärkeää, että määräraha hallinnoidaan saamelaiskäräjien kautta ja että avustuksen määrä vastaisi saamelaisten palvelunkäyttäjien tarvetta (sosiaali- ja terveyspalvelut 3 milj. euroa). Saamenkielisten sote-palvelujen turvaamiseen osoitettu erillismääräraha on erittäin merkittävä, mutta ei riittävä lisätoimi. Erillisen valtionavustuksen (momentti 33.60.36) säilyttäminen ja turvaaminen lailla sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa on erittäin tärkeää. Huolta aiheuttaa pelko Lapin maakunnan tulevasta miljoonaluokan säästöpainesta, jotka tulevat vaikuttamaan suoraan heikentävästi saamenkielisiin sote-palveluihin.

Sote-uudistuksessa tulee turvata ja huomioida saamelaisille laadukkaat, yhdenvertaiset, saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon pohjalta. Saamelaisten oikeudet omakielisiin ja kulttuurinmukaisiin palveluihin toteutuvat saamen kielilaista huolimatta edelleen huonosti tai jopa ei lainkaan. Sote-palveluita tarvittaisiin kipeästi kaikilla saamen kielillä mm. yleislääkäri-, mielenterveys- ja päihdepalveluja, kotipalvelua virka-ajan ulkopuolella, lapsi- nuoriso- ja perhepalveluja, ikääntyneiden palveluasumis- ja laitoshoitopalveluja, hammashuolto- ja fysioterapiapalveluja. Tämän tavoitteen saavuttaminen tarkoittaisi parempaa saamenkielisten sote-ammattilaisten koulutusta ja saamen kielen asettamista kelpoisuusvaatimukseksi. Tulkkipalvelut eivät riitä takaamaan saamenkielisen väestön yhdenvertaisia oikeuksia omakielisiin palveluihin. Lapin sote-muutostyön osalta Saamelaiskäräjät osallistui vuonna 2018 aktiivisesti saamenkielisten sote-palvelujen kehittämis- ja vaikuttamistyöhön yhteistyössä Lapin maakuntavalmistelun kanssa. Lapin maakuntavalmistelussa aloitti keväällä 2018 oma saamelaissuunnittelija. Lisäksi perustettiin väliaikainen saamenkielen vaikuttamistoimieliin. Saamenkielisten palvelujen kehittämisen osalta saamelaisväestö on joutunut vuodesta 2015 alkaen eriarvoiseen asemaan suhteessa valtäväestöön, koska sosiaalialan osamiskeskusten rahoitusten pienentymisen johdosta saamelaisyksikön tehtävien hoitoon ei ole ollut tarpeeksi resursseja. Tämä epätasa-arvoinen kehitys jatkui edelleen vuonna 2018.

14. NUORISONEUVOSTON TOIMINTA

Nuorisoneuvosto sai opetus- ja kulttuuriministeriöltä toiminta-avustusta 120 000 euroa käytettäväksi 1.3.2018-31.12.2018 väliselle ajalle. Myönnettyllä avustuksella tuetaan saamelaisnuorten osallisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista. Nuorisoneuvoston päätavoitteena vuonna

2018 oli tuoda esille saamelaisnuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa sekä muita terveyteen liittyviä asioita. Nuorisoneuvostolla on ollut vuoden aikana kolme eri hanketta: DigiÁrran hankkeessa kehitetään digitaalista nuorisotyötä ja luodaan saamenkielinen tieto- ja neuvontapalvelusivusto, Dihtosis hankkeessa tuodaan tietoa saamelaisista Suomen kouluihin sekä De! hanke, jossa kartoitetaan ja kehitetään saamenkielistä nuorten vapaa-ajantoimintaa. Lisäksi nuorisoneuvosto on kehittänyt saamenkielistä nuorisotyötä yhdessä Aseman Lapset ry:n, Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien kanssa Walkers toiminnan muodossa.